

С.К. Криворучко

**РОМАН СІМОНІ ДЕ БОВУАР «МАНДАРИНИ»:
ВІДЧУТТЯ «ІНШОСТІ» В ОБРАЗІ ПОЛЬ**

У книзі С. де Бовуар «фуга стать» [1] 1949 р. письменниця аналізує феномен категорії «Іншого», який є споконвічним як свідомість. Передусім під «Іншим» передбачається поділ начал у парах: День – Ніч, Добро – Зло, Сонце – Місяць, Уран – Зевс. Таким чином, єдність у свідомості формується із протиставлення з «Іншим». До «Іншості», як зазначає письменниця, належать негри для расистів, євреї для антисемітів, туземці для європейців. «Іншості» притаманне меншинне мислення, але воно визначається не численністю, а тому, що його представники здатні підкорятися. Феміністський рух розпочинається ще у XVII ст. (1647 р. Маргарет Бренд як член Мерілендської асамблеї вимагала «місця та голосу» для жінок [4; 48]). С. де Бовуар у книзі «Друга стать» зосереджує увагу на тому, що поділ на статі – це біологічний фактор, а не явище історії, таким чином, подружжя є фундаментальною єдністю, де не можливий тендерний розподіл. Однак, незважаючи на біологічну даність, жінка є «Іншим» у «цілому», тому що вона не противиться і не прагне себе захищати.

Важливим внеском С. де Бовуар в історичний розвиток літератури екзистенціалізму було те, що вона у власній творчості намагалася продемонструвати жінку як «людину», а не як «Іншу». Одним із перших, хто порушив цю проблему, у XVIII ст. був Д. Дідро, який намагався довести, що жінка, як і чоловік, людська істота. С. де Бовуар у книзі «фуга стать» досліджує «Іншість» жінки в історичному розвитку з погляду екзистенціалістської філософії, де жінка є екзистантом, оскільки вона пройнята трансцендентністю й спрямована на майбутнє.

Чоловік як екзистант реалізовував себе у полюванні та рибальстві, які були священнодійством, а жінка у землеробстві. Перехід від кочового засобу суспільних стосунків до освоєння земель сформував матріархат. Коли люди заволоділи землею, вони стали колективними власниками, власність потребує спадкоємців – дітей, яких народжує жінка. Саме в цей час материнство освячується так, як раніше риболовля і полювання. До того ж жінка працювала на землі, що підвищило її авторитет у суспільстві. Жінка народжує як і Земля, ось чому вони ототожнюються. Земля є символом стабільності, та може забезпечити ідентичність людини у часі. Якщо для кочовиків існувала лише мить, то для землеробів було важливим майбутнє. Дитина є символом майбутнього, і важливість жінки виходить на перший план. Жінка зливається із землею. Але народження і врожай є надприродним явищем у мисленні тогочасної людини, таким чином, жінка уособлює в собі відчужену Природу, яка є «Іншою» для людини. Категорія «Іншого» включає в себе жінку, яка є священною істотою та оточена різними табу. Жінка сама є виключенням. У творах Гомера «Іліада» та «Одіссея» підкреслюється важливість жіночих образів Андромахи і Гекуби, їхній вплив на стан речей і стосунки спільноти. Починаючи з VI ст. до н. е. давньогрецька література відбиває тенденції

чоловічої демократії, де жіночі образи зводяться до рівню «служниць» чоловіків. Міфологічне відчуття жінки як «Іншої» збереглося і до поч. ХХІ ст. Християнська культура культивує сприйняття «вторинності» жінки по відношенню до чоловіка. С. де Бовуар прикладом свого життя і власною творчістю намагалася довести, що жінка не «Інша», а «Людина».

С. де Бовуар аналізує механізми патріархальності у системі культурних настанов чоловіків і жінок, де узаконеною постає тендерна нерівність через образ Поль. Як вже велось раніше, Поль належить до традиційних типових образів, оскільки відчуває себе вторинною, другорядною, «іншою» по відношенню до чоловіка. Таким чином, Поль розкривається письменницею у «жіночому» аспекті, який формується біологічною репрезентацією героїні. Екзистенція Поль протікає в її усвідомленні і відчутті себе як «жінки», а не як «людини». (На відміну від Ганни, яка відчуває себе «людиною»). Іронія письменниці простежується в тому, що вона поєднує Поль із фемінізмом Анрі, якому потрібні інші – не патріархальні – стосунки із жінкою.

В образі Поль С. де Бовуар переосмислює традиційний патріархальний канон культурних цінностей. Негативними постають постійна турбота і піклування Поль про Анрі, її всеохоплююче кохання, яким жінка душить чоловіка. Поль – конформістка, вона відмовилася від власної кар'єри оперної співачки, щоб присвятити себе коханому, незважаючи на те, що Анрі про це не просив і, навпаки, всіляко заохочував її працювати для самореалізації. Слід звернути увагу, що Анрі і Поль – не одружені, а просто жили разом під час Другої світової війни.

Екзистенція Поль протікає в її свідомості, жінка існує у власних мріях: бути найкрасивішою в обіймах найвидатнішого. Мрії жінки як екзистенція перебувають у конфлікті з обставинами роману. Анрі не лише не тримає Поль в обіймах, а навіть жити разом з нею не хоче. Екзистенція Поль відбивається у відчутті «я – ніхто», яку героїня вважає власним унікальним привілеєм. Провідними рисами героїні письменниця робить красу, що зникає, і нудьгу та сум за втраченим коханням і красою. Сенс існування Поль вбачає в тому, щоб утримати мужчину, чому вона присвячує своє життя. Інколи Поль отримує тимчасові перемоги, які письменниця зображує як гвалтування жінкою мужчини, якому гарна вихованість і вишукані манери не дозволяють відмовляти «слабкому».

С. де Бовуар вводить у роман портрети Поль, щоб наочніше продемонструвати «жіночність» цієї героїні: «Вона була красива, але під очима в неї залягли кола фіолетового кольору її туалету» [5; 26]; «... на Поль була довга сукня, зовсім нова: здається, зелене їй не дуже пасувало» [5; 99]. У позиції кинutoї жінки простежуються модерні риси, оскільки Поль не намагалася втекти від дійсності, як романтики поч. ХІХ ст., а просто її не помічала та існувала у власному вимірі і просторі. У світоглядній позиції героїні простежується суперечливість у тому, що вона бажала жити із

найвидатнішим мужчиною, з одного боку, а з іншого, зневажливо, навіть із презирством, ставилася до слави.

«Іншість» Поль С. де Бовуар намагається продемонструвати на екзистенціальному рівні. Найважливішим для Поль є жити у коханні, ось чому як екзистант вона утворює навколо себе атмосферу кохання. Поль самотня за своєю суттю, вона знаходить задоволення у затворництві, прагне бути жертвою (самопожертвування є її провідною рисою), із чого витікають мазохістські схильності героїні, вона байдуже ставиться до успіху, однак важливе місце у її житті займає естетика краси, що має виявлятися перш за все у її зовнішності. Краса для Поль є екзистенційною необхідністю.

Однак, не зважаючи на самопожертвенність, чоловік стає іграшкою для Поль, яка сприймає Анрі як річ, яка належить лише їй. Поль привласнила собі Анрі і не хоче від нього відмовлятися. У свідомості Поль переплутані мистецтво і життя, власне життя жінка перетворила на мистецтво. Вона актриса свого життя і грає різні ролі, які обирає за власним бажанням. Гра Поль не щира, вона – ханжа. Якщо Ганна погоджується на стосунки із Льюїсом, то Поль не бажає спілкуватися із «чужими». В очах світу героїня – невдаха, яка шукає чоловіка. Мудрість Поль полягає в тому, що вона вміє читати людей. Поль добре розуміє Анрі, але не хоче давати бути йому самим собою, та весь час нав'язує йому своє уявлення про його життя.

У стражданнях Поль письменниця розкриває її напружену духовну роботу, але вона не творча, а руйнівна для героїні, тому що у стражданнях жінка не стає сильнішою, а «вбиває» себе. Саморуйнування доставляє насолоду Поль. Її страждання агресивне стосовно самої себе. Страждання робить Поль унікальною, обраною у власних очах. Зображуючи світські раути С. де Бовуар створює портрет-враження Поль, який підкреслює, що її свідомість зовсім не співвідноситься із довкіллям. Відсутність панчіх письменниця робить символом бідності. Панчохи є загальним символом певного добробуту у культурі ХХ ст. С. де Бовуар у романі «Сила обставин» 1964 р. звертала увагу, що під час подорожі до Іспанії після Другої світової війни у неї не було панчіх. Герой оповідання С. Довлатова «Виноград», коли запрошує жінку в ресторан, то чує у відповідь: приїжджайте до мене, а то я колготи випрала. Отже героїня С. Довлатова – жінка радянського простору – має одну пару колгот: коли вони випрані, вона з дому вийти не може: бо ні в чому.

Таким чином, у власній свідомості Поль – королева, найкраща, а в обставинах роману письменниця підводить до психологічного конфлікту невідповідності внутрішнього і зовнішнього. Портрет Поль С. де Бовуар передає через враження Ганни, в якому підкреслює вплив і неминучість часу: «... вигляд у неї був потомлений; вилиці прийняли фіолетовий відтінок, підборіддя поважчало; дві глибокі впадини навколо рота підкреслювали мужність її рис. Раніше молочний колір обличчя Поль, бархатистий погляд, чорний блиск волосся пом'якшували її красу: позбавлене цієї банальної привабливості, її обличчя виглядало незвичайно; воно було виліплено надто

недбало, щоб можна було простити нечіткість ліній, невизначеність кольору; замість того, щоб вписатися у його риси непомітно, час наклав жорсткий відбиток на цю шляхетну, дивакувату маску, яка все що заслуговувала на захоплення, але була доречніша скоріш у будь-якому музеї, ніж у вітальні» [5; 327].

С. де Бовуар концентрується на слабкості Поль, яка не має сил ні для чого. «Іншість» героїні читається в тому, що вона не чинить опору, приймає ситуацію, і вважає, що не в змозі будь-що змінити, тому що вона – слабка жінка. Слабкість Поль є її екзистенціальною даністю, власну унікальність героїня вбачає у тому, що здатна прийняти себе слабкою і жити із цим знанням. Письменниця ще більше підсилює ситуацію, коли слабку Поль робить жалюгідною: « – Тільки б у мене знайшлася пара підходящих панчіх!

Вона наче у лихоманці рилася у шухляді. – Як ти вважаєш, ці два панчохи одного й того ж кольору? ~ Ні, цей світліший, ніж інший. – А цей? – На ньому спущена петля згори донизу. Нам знадобилося хвилин десять, щоб добрати два цілих панчоха» [5; 327].

Розрив із Анрі примушує Поль зрозуміти, що її відчуття себе як «іншої» по відношенню до чоловіка не цікаве її коханому. С. де Бовуар намагається продемонструвати, як ганебно та жалюгідно виглядає жінка, яка відмовляється від щирості та робить спроби удавати із себе те, чим вона не є. Слабкість Поль простежується в тому, що спочатку вона відмовляється від дії взагалі, а потім починає лізти на «чуже» місце. Поль намагається приховати власну жіночність та вдається до вульгарної емансипації. Зміни героїні письменниця передає через портрет-враження (Ганни), в якому провідне місце відводиться манірності, блюзнірству, награності жінки: «... на ній був сірий костюм за останньою модою і чорна блузка, волосся піднято нагору і підстрижено чубом на лобі; вона вищипала брови і злегка вкрилася червоними прожилками... здавалася ще більш дивакуватою, ніж у своїх туалетах, що вийшли із моди, які вона вигадувала собі раніше» [5; 383]. Найжалюгіднішим постає епізод, коли Поль оголошує, що вона «пише». Таким чином, письменниця зображує самообман Поль, яка вирішила конкурувати із Анрі, щоб привернути його увагу. Замість того, щоб відшукати себе – співати, Поль прагне зайняти «чуже» місце – писати. Цими жестами С. де Бовуар доводить, як можна перевернути ідею: замість «дії», Поль обирає імітацію «дії».

В образі Поль письменниця простежує швидкоплинність і тимчасовість краси, оскільки ця жінка, як і всі навколо, старіє. С. де Бовуар підводить, що ставлення до себе як до «іншої» є шляхом до нецікавості для чоловіка. Поль залишена. Якщо вона не цікава собі, як вона може зацікавити чоловіка?! У позиції покинутої Поль продовжує кохати Анрі, виправдовує його та обманює себе, тому що чекає на його повернення. Письменниця зображує трагедію жінки, від якої відмовився чоловік. У мисленні Поль формується неадекватне сприйняття світу, всі речі вона тлумачить на свій лад, всі її рухи спрямовані на повернення та очікування Анрі. Цей шлях приводить Поль до божевілля. Вина

починає вигадувати світ та жити в ньому. Письменниця демонструє падіння жінки, яка не змогла подолати свою покинутість. Поль вигадує про лист від Анрі, як божевільна улаштовує вечерю: запрошує гостей та забуває накрити стіл та приготувати їжу. Апофеозом божевілля Поль стають її думки про змову Анрі, Ганни, Робера та інших героїв супротив неї. Ці думки про змову стають нав'язливою манією героїні.

Божевілля Поль письменниця вводить через інтригу, коли зображує діалог Поль і Ганни, яка спочатку ставиться до Поль не як до хворої, а як до нещасної людини. Але коли Поль звинувачує Ганну в інтрижці з Анрі та неадекватно припиняє візит, стає зрозумілим, що вона поступово божеволіє. Пізніше Поль звертається до Ганни із проханням про професійну допомогу. Поступово до жінки повертається реальне відчуття ситуації, саме в цей час вона відкриває у собі прагнення до дії: вирішує утримувати себе сама, щоб відмовитися від матеріальної допомоги Анрі та повернути йому гроші, які були витрачені на неї. У власній свідомості вона схиляється навіть до роботи служниці, але в романі С. де Бовуар так і залишає Поль на утриманні Анрі. Поль є актрисою за своєю суттю. У свідомості жінки співіснують одночасно глядач і актриса, оскільки навіть коли жінка знаходиться на самоті, вона грає сама для себе і сама ж за собою спостерігає. У цьому простежується певна доля нарцисизму, що є екзистенцією Поль.

«Іншість» Поль виявляється у її нерозумінні чоловічої психології. Поль одужує, однак, божевілля збагатило її свідомість відчуттями, які не знайомі здоровим людям, надало їй певного досвіду та підвело до думок про ймовірність творчої реалізації. Думки Поль щодо форми роману не знаходять втілення і залишаються лише теоретичними розмірковуваннями, тому що вона продовжує протиставляти Анрі, замість того, щоб віднайти власне місце. В образі Поль С. де Бовуар зображує пасивну еволюцію: од відмови від дії до думки про ймовірність дії. Нещирість Поль є константою, в якій жінка існує. Одужання Поль С. де Бовуар представляє як емоційну смерть героїні: коли вона була божевільною, то жила, коли стала здоровою, то померла.

Таким чином, письменниця відкриває, що смерть існує й під час біологічного функціонування людини. Своє кохання до Анрі, яке раніше було сенсом життя Поль, під час одужання вона починає тлумачити, як соромливу язву.

Література

1. Бовуар С. Друга стаття. У двох томах / С. де Бовуар ; [пер. с франц. Н. Воробйової, П. Воробйова, Я. Собко]. – К.: Основи, 2005.
2. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / [автор-укладач Ковалів Ю.І.]. – К.: Академія, 2007.
3. Полторацкая Н.И. Симона де Бовуар и её роман «Мандарины» / Н.И. Полторацкая // Бовуар С. де Мандарины; [пер. с франц. Н.И.

- Полторацкой, Н.А. Светидовой]. – М.: Ладомир; Наука, 2005. – С. 561-600.
4. Фізер І.М. Американське літературознавство: Іст.-критич. нарис /І.М. Фізер. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 106 с.
 5. Beauvoir S. de Les Mandarins / S. de Beauvoir. – P.: Gallimard, 1954. – 2

Анотація

Криворучко С.К. Роман Сімони де Бовуар «Мандарини»: відчуття «іншості» в образі Поль.

У книзі С. де Бовуар «Друга стаття» [1] 1949 р. письменниця аналізує феномен категорії «Іншого», який є споконвічним як свідомість. Передусім під «Іншим» передбачається поділ начал у парах: День – Ніч, Добро – Зло, Сонце – Місяць, Уран – Зевс. Таким чином, єдність у свідомості формується із протиставлення з «Іншим». С. де Бовуар у книзі «Друга стаття» зосереджує увагу на тому, що поділ на статі – це біологічний фактор, а не явище історії, таким чином, подружжя є фундаментальною єдністю, де неможливий тендерний розподіл. Однак, незважаючи на біологічну даність, жінка є «Іншим» у «цілому», тому що вона не противиться і не прагне себе захищати.

В образі Поль С. де Бовуар переосмислює традиційний патріархальний канон культурних цінностей. Негативними постають постійна турбота і піклування Поль про Анрі, її всеохоплююче кохання, яким жінка душить чоловіка. Екзистенція Поль протікає в її свідомості, жінка існує у власних мріях: бути найкрасивішою в обіймах найвидатнішого. Екзистенція Поль відбивається у відчутті «я – ніхто», яку героїня вважає власним унікальним привілеєм. Провідними рисами героїні письменниця робить красу, що зникає, і нудьгу та сум за втраченим коханням і красою. Сенс існування Поль вбачає в тому, щоб тримати поруч із собою чоловіка, чому вона і присвячує своє життя.

Ключові слова: С. де Бовуар, екзистенціалізм, «іншість», художній образ.

Аннотация

Криворучко С. К. Роман Симоны де Бовуар «Мандарины»: ощущение «иной» в образе Поль.

В книге С. де Бовуар «Второй пол» 1949 р. писательница анализирует феномен категории «Иного», который является испокон вечным как сознание. Прежде всего под «Иным» подразумевается разделение начал в парах: День – Ночь, Добро – Зло, Солнце – Луна, Уран – Зевс. Таким образом, единство в сознании формируется из противопоставления с «Иным». С. де Бовуар в книге «Второй пол» сосредотачивает внимание на том, что разделение на пол – это биологический фактор, а не явление истории, таким образом, семья является фундаментальным единством, в котором невозможно тендерное разделение. Однако, несмотря на биологическую данность, женщина является «Иным» в «целом», потому что она не противится и не стремится себя защищать.

В образе Поль С. де Бовуар переосмысливает традиционный патриархальный канон культурных ценностей. Негативными представлены постоянная забота и уход Поль за Анри, её всеобъемлющая любовь, которой женщина душист мужчину. Экзистенция Поль протекает в её сознании, женщина существует в собственных мечтах: быть самой красивой в объятиях самого известного. Экзистенция Поль отражается в ощущении «я – никто», которое героиня считает собственной уникальной привилегией. Главными чертами героини писательница делает красоту, которая исчезает, грусть и тоску за утраченными любовью и красотой. Смысл существования Поль видит в том, чтоб удерживать мужчину: чему она и посвящает свою жизнь.

Ключевые слова: С. де Бовуар, экзистенциализм, «иная», художественный образ.

Summary

Kryvoruchko S.K. Simone de Beauvoir's novel *The Mandarins*: perception of the *Other* in Paula's image.

In *The Second Sex* (1949) by Simone de Beauvoir the writer analyses a phenomenon from the category of the *Other*, which is from everlasting eternal as a sense itself. First of all the *Other* implies the division of origins in pairs: Day – Night, Good – Evil, the Sun – the Moon, Uranus – Zeus. Thus a unity in one's consciousness is formed from the contrast to the *Other*. In her book *The Second Sex* Simone de Beauvoir focuses attention on the fact that the division of sexes is a biological factor, but not a historical phenomenon. Thereby family is a fundamental unity, in which gender division is impossible. But in spite of the biological entity woman is *the Other* on the whole, as she neither resist nor aim at protecting herself.

In Paula's image S. de Beauvoir recasts the traditional patriarchal canon of cultural values. Constant Paula's solicitude and care for Henri, her all-embracing love, with which the woman strangles the man, are showed as negative features. Paula's existence occurs in her conscience, the woman exists in her own dreams: to be the most beautiful in the arms of the most famous. Paula's existence is reflected in the feeling "I'm nobody", which is considered her unique privilege by the heroine. The writer makes disappearing beauty, sadness and sorrow for the lost love and beauty the main features of the character. Paula sees the sense of being in keeping a man: she dedicates her life to it.

Key words: S. de Beauvoir, existentialism, the *Other*, artistic image.